

Józsefnek A cselekvés játékos lehetőségei című írása szélesebb összefüggésben mutatja ki a játék, az alkotás és a kultúra elsajátítás kapcsolatát. A népművészeti típusú projektek a tárgyi cselekvés, a kézműves tevékenység fontosságát igazolták, szinte kopernikuszi fordulatot hoztak a „kultúraközvetítésben” — egyébként, korántsem maradtak a „manuális tevékenység” korlátai között, a kultúra egészéhez nyitottak ablakot — gyerekek számára különösen kitártat!

A csillebérci kezdeményezéseket később az ún. Kazinczy-táborok és a szegedi Kincskereső-táborok is folytatták (utóbbiak tapasztalatait az Ünnepigéző című műsorfüzet és a Kincskereső táborvezető kézen című kiadvány rögzítette.)

A történeti helyzetjátékokat illető áttekintésünk nem lenne teljes, ha az ifjúsági irodalom olyan alkotása- it nem említenénk, melyekben — a gondolat játékként — napjaink hőse más korok világába is eljut. Az „Egy Jenki Arthur király udvarában” műfajt teremtett. Nap-

jaink magyar iskolásgyermekei leginkább Varga Katalin regényét, a Micsoda esztendőt ismerhetik. A történetbeli Fakanál őr az ötödikes történelemanyagba foglalt kultúrákban kalandozik.

A történeti játékok gazdag gyűjteményét 1986-ban adta ki az Ifjúsági Lapkiadó Vállalat. A már említett csillebérci táborok anyagai mellett a kötetben volt újraolvasható Mezei Éva „korszaknyitó” tanulmánya, itt jelent meg először Sinkó István—Rév István Kaktusz-szigete is...

Ezen olykor szórványos, többnyire rossznyilvánosságú kezdeményezések mégiscsak utat törtek a mindennapi iskolákban is némi alternatívitásnak. A pedagógusszakma legjavát nyitottá tették a projekt-módszer és rokonai iránt. Az egykori táborvezetőket ma megtalálni „profi” alternatív mozgalmakban, legyen az Freinet-pedagógia, legyen saját élményű tanulás, legyen drámapedagógia...

MÓDSZEREK

Michel Fustier

A kreativitás gyakorlata — Könyvismertetés és szemelvények —

A KÖNYVRŐL

A szerző Párizsban jelentette meg művét 1976-ban. Könyvét az író csoportvezetőknek és csoportszervezőknek, valamint pszichológusoknak szánta. Akkor, amikor évekkel ezelőtt lefordítottuk ezt a könyvet, úgy véltük, hogy hasznosan forgathatják a benne rejlő gyakorlatokat drámapedagógusaink is, azok elsőként, akik nagyobb diákokkal és felnőttekkel foglalkoznak.

A kreativitást a szerző, ahogy bevezetőjében írja úgy tekinti, mint a személyiség kiteljesedését segítő szellemi tréninget, mentális gimnasztikát, mely által alkalmazhatjuk magunkat arra, hogy hajlékonyan alkalmazzuk ismereteinket, hogy javítsunk kapcsolatainkon és képessé váljunk az eredetiségre. A kreativitás fejlesztésével tehát pedagógiai és mentálhigiéniai problémák megoldását segíthetjük elő.

Másfelől — írja a szerző — a kreativitás problémamegoldó tevékenység, olyan gyakorlatsor, amelynek segítségével a társadalom szociális, kulturális, gazdasági megújuló képességét is fejleszthetjük. E tekintetben a kreativitás az invenció megszerzésének metodikájához is kapcsolódik.

A kreativitás kibontakozásának több rendbeli gátjáról is beszél Fustier: ezek a ránk örökölt hagyományok, amelyeknek nem mindegyike jó; a hatalommá nőtt személyiségek; az intellektuális divatok, melyek a konformizmus nyomában fejtik ki agresszív befolyásoló tevékenységüket; a nevelés beidegződései, ennek nyomán a szokás hatalma; az Én-nek — személyiséglélektani okok alapján a változással való szembenállása; az ész mint a kreativitás akadálya.

A szerző nagy súlyt helyez az invencióra. A kreatív módszerekkel véli fejleszteni az invenciót, mégpedig az analóg módszerrel, az ellentétes módszerrel és a aleotórikus módszerrel.

Hogy ezek a képességek kialakuljanak, folyamatos tréningre van szükség. A tréningeket mindig csoportban

képzeli el. Véleménye szerint addig nem lehet elkezdni a kreatív gyakorlatokkal való foglalkozást, míg a csoporton belül létre nem jön az az állapot, amelyben a véletlenül összeverődött tagok már érzelmi biztonságban nem érzik magukat. Ismerni kell a másikat, illetve magunkat. Azonos „érzelmi mikroklimára” van szükség. Hogy ez bekövetkezzék, kommunikációs, interakciós gyakorlatokat ajánl. Ezek többé-kevésbé megegyeznek azokkal a pszichológiai alapozottságú gyakorlatokkal, melyeket a drámapedagógusok Magyarországon is alkalmaznak, s melyek a különféle játékkönyvekben olvashatóak is.

A továbbiak során kreatív gyakorlatokat közöl.

A világ megismerése. E címszó alá tartozó gyakorlatokkal az a célja, hogy fejlessze a realitás érzéket, főlhívja a figyelmet az oksági kapcsolatokra és azok következményeire. Tanuljunk meg kérdezni és újrakérdezni, a beidegződéseket legyőzni és új összefüggéseket keresni.

Az átalakítás képessége fejlesztésének érdekében külön fejezetet szentel az analógiás, ellentétes- és az aleotórikus módszereknek. Ezekben belül fontosnak tartja, hogy kialakuljon a kétségbevonás képessége, az adaptációs készség, gyors reagálás a váratlan helyzetekre, az absztakciós képesség, hogy a különöstől eljusson az általánosig.

Mi most a világ megismerése fejezetből közlünk néhány gyakorlatot. Ezek mind olyanok, amelyek jól illeszkednek személyiségfejlesztő koncepciónkba, s amelyek ismerős drámapedagógiai mozzanatok is tartalmaznak. Én magam az itt közölteket gyakorlatban kipróbáltam pedagógus tanfolyamon és középsiskolás korú diákok körében.

A könyvet a tragikusan elhunyt Rácz Katalin fordította.

(Debreczeni)

GYAKORLATOK

1. A Mars-lakó

Emlékezzünk vissza azokra a kérdésekre, amelyeket gyermekként tettünk fel a csodálkozó és kétségbeesett felnőtteknek: miért nem négykézláb járunk? A fű miért zöld? Miért vannak fiúk és lányok? Miért kell mosakodni? Miért vannak háborúk? A papa miért eszik, hiszen már megnőtt?...

Ma már annyira hozzászoktunk az erőviszonyok uralta abszurd helyzetekhez, hogy képtelenek vagyunk föltenni az alapkérdéseket, amelyek fényében másként látnánk és tudomást vennénk relativitásukról.

Hogy megújítsuk szemhatárunkat, szükségünk van a távolságtartásra, arra, hogy idegenné váljunk és a gyermek, a perzsa vagy a Mars-lakó elfogulatlan és naiv tekintetével vizsgáljuk vállalatunkat, városunkat, termékeinket. Mondják, hogy a holdról nézve földünk más dimenziókat kap, és a világűr mintegy a második tudat megjelenése. Legyünk csak egy kicsit is holdközponitúak!

Ez a célja az alábbi gyakorlatnak. Többféleképpen lehet csinálni: kollektíve tesszük fel a megadott jelenségre a miért kérdést és próbálunk válaszolni; kettes-hármas csoportokban valaki eljátssza a frissen érkezett Mars-lakót és magyarázatot kér a többiektől, miért olyanok a dolgok, amilyenek és hogyan tudnak beilleszkedni a földi létbe.

Járja körül kritikusan az alábbi tárgyakat:

ház, vonat, zongora, felmondólevél, családi étkezés, város, család nemzetközi pénzrendszer, energiatermelés, társadalmi hierarchia, iskola, diplomák, kultúra, magánvállalkozás, a tisztviselők státusa, bank...

Tegyük fel a miért kérdést:

Induljunk ki egy adott szituációból, szokásos helyzetből. És kérdezzük: miért? (Miért autón jár? Miért nézi a tévét? Miért családi körben étkezik? stb.). Ha az illető válaszolt, kérdezzük rá a magyarázatra és így tovább. Igen gyorsan eljutunk az általában elhanyagolt alapigazságokig. Végigkérdezhetjük a csoport minden tagját egy mértel.

Észre fogjuk venni, hogy a magyarázatok nem teljese-
sek: minden kérdésre sok különböző válasz adható, amelyek mind egy újabb miért-et szülnek. Azt is észre fogjuk venni, hogy lesznek kongó válaszok, de menetközben rengeteg olyan probléma fog fölvetődni, amelyekre vissza lehet térni. Az a lényeg, hogy ne érjük be panel-válaszokkal.

2. Szuette gerendák

„Anélkül, hogy tudnánk róla, magatartásunkat meghatározzák azok a morális, mentális és biológiai szokások, amelyeket gyerekkorunkban vagy serdülőkorunkban sajátítottunk el vagy amelyeket a milió, a kultúra és a civilizáció örökölt ránk.” Ezeket a szokásokat a történelem formálta, hogy meghatározott társadalmi közegben a körülhatárolt szükségleteknek megfeleljenek. De a szükségletek fejlődtek vagy eltűntek, a szokások viszont maradtak, és ma már előfordul, hogy bénítják tevékenységünket: nincs lehetőségünk disztíngválni, sem bátorságunk elszakadni tőlük.

Tessék néhány példa: XIV. Lajos és Napoleon centralizációja (amely maga után vonta a lakosság felelősségcsökkenését); étkezési szokásaink; munkarend; a nem-decimális mértékegységek, földmagántulajdon (ki-egyensúlyozott urbanizációs akadály); vámhatárok; pénzrendszer; kötelező katonai szolgálat (zászlóaljakkal harcoló korszak öröksége).

Gyakorlat

Írjunk le olyan múltban keletkezett egyszerű vagy komplex helyzeteket, szokásokat, törvényeket, magatartásokat, amelyeknek megléte a jelenben vagy a közeljövőben károsnak látszik

szakmai területen
családi életben
politikában
iskolaügyben
gazdasági életben
vallás területén
erkölcsi téren
társadalmi vetületben
művészi vonatkozásban stb.

Ha ez a gyakorlat nehéznek tűnik, vigyenek bele valamilyen rendszert. Pl. vizsgálják meg minden területre vonatkozva, mi a helyzet a gyerekekkel, a felnőttekkel, a nőekkel, a férfiakkal, a serdülőkkel, az aggastyánokkal...

3. Az érzelmi motiváció tanulmányozása

A legtöbb esetben a tárgyak felhasználhatósága érdekel bennünket. De ne felejtjük el, hogy a tárgyaknak érzelmi funkciójuk is van. A minket körülvevő világ telve van jelentéssel; mintegy selyemgubót képez körülöttünk, amelynek belsejében biztonságban vagyunk. Amikor gazdasági természetű döntést hozunk, az épp annyira érinti a felhasználhatóságot, mint a vele járó társadalmi és személyi vonatkozásokat. Autóink, szemüvegünk, újságunk, lakásunk, nyakkendőnk, karóránk számunkra olyanok, mint a háziállatok, szeretjük jelenlétüket, másoknak viszont rólunk tanúskodnak vagy arról, amilyen-
né szeretnénk válni.

Bárkik legyünk is, egyszerre vagyunk a pult két oldalán: termelőként besorolva valamilyen módon a társadalmi közegbe, még ha nincs is közvetlen kontaktusunk a fogyasztóval; és fogyasztóként, mert úgy tartjuk fenn magunkat, hogy megszerezzük mindazt, amit a társadalom lehetővé tesz. Akár egyik, akár másik esetben, alapvető kérdést kell elemzés alá vennünk.

A gyakorlatot közösen végezzük. A résztvevők járják körül lehetőleg az összes motivációját egy tárgy megvásárlásának vagy egy szolgáltatás igénybevételének.

Gyakorlat

Mi motiválja

egy újság, egy tranzistoros rádió, egy robogó, egy könyv, egy látcső, egy filmfelvevő, egy gépkocsi megvásárlását; a vakáció módjának, egy régi bútornak, egy külföldi útnak a kiválasztását stb.

4. Távolságtartás

Többnyire olyan szituációk rabjai vagyunk, amelyeket a legkonvencionálisabban érzünk át: a szomorú események levernek bennünket, a vidámak felderítenek, a drámáiak nagy hatással vannak ránk... és ez így normális. De kíséreljük meg, hogy kívül helyezkedünk a konvenciókon és próbáljuk meg, hogy ne legyen közünk azokhoz az érzésekhez, amelyeket a társadalmi hagyományok és neveltetésünk következtében éreznünk kellene. Szándékosan vállaljunk egy inadekvát hangnemet, „távolságtartást”. A humor mindig is lényeges jellemzője volt az alkotónak. Új szemmel kell néznünk a világot.

A következő gyakorlat a színész helyzetébe állít minket, amikor hirtelen félbeszakítva játékát elmagyarázza a közönségnek, az általa alakított figura miért emelte égne a kezét és miért kezdett nevetni. Így jutunk el ahhoz, hogy egyre jobban uralkodjunk bénító érzelmeinken.

Csoportosan is előkészíthetjük a gyakorlatot, de mivel lényege szerint erősen irodalmi jellegű, választékos egyéni kifejezésig kell eljutnunk, különösen az iskolákban. Az irodalomban rengeteg jellemző példát találhatunk.

Gyakorlat

Az A-listáról válasszunk ki egy eseményt és mondassuk el a B-listáról sorshúzással választott módon.

A

Baleset, melynek következtében valaki elveszítette a füllábát; egy csomag cigarettát; a vasárnapi mosogatás, az anyós halála, házasságtörésen való rajtakapás; indulás nyaralásra; esküvői ebéd; jegyesek randevúja; tanévkezdés...

B

Komikus hangnemben, líraian, tragikusan, felháborodva, epikusan, lelkesen, döbbenetesen, ünnepélyesen, polemikusan, felindultan, hivatalosan stb.

Példa — Vasárnapi mosogatás (epikusan, eposzba illően)

Ó asszony, ó anya, te, a gyöngédség hatalmas tartálya, most kötényt kötsz magad elé, mely oly hatalmas, mint a szíved. És egyszerűen, mint egy hegység, hozzákezdsz a titáni munkához, amely a zéro pontra redukálja a dolgokat, az Ádám teremtése előtti időkre, amikor emberi lény még nem táplálkozott levessel.

x Ha a gyakorlat nyelvi jellege kerül előtérbe, előre előkészíthető a különböző tónusokban használatos szókészlet

xx Nagy mulatságot szerez, ha ily módon alakítjuk át az irodalom legismertebb részleteit: pl. a Fösvény monológiát Racine stílusában v. Valéry Tengerparti temetőjét Balzacéban...

xxx Ugyanezen gyakorlat egy harmadik lehetősége, hogy egy nagyon ismert szöveget hangosan olyan tónusban olvassunk fel, ami teljesen távol áll tőle.

5. Stílusgyakorlatok

A cél: 1. milyen sokféleképpen mondhatjuk el ugyanazt az eseményt 2. a résztvevők verbális képességeit egyre jobban kibontani.

Az első fázis igen egyszerű: minél nagyobb számban gyűjtsük össze egy megadott kifejezés variánsait. A folytatás már összetettebb: az inger ne verbális, hanem vizuális legyen, minden lehetséges módon írjunk le egy rajzot vagy festményt.

Annál sokrétűbb lesz a megoldás, ha különböző személyeket, jellemeket, körülményeket tételezünk fel. A változatosságot a szókészlettől a mondatszerkezetig és a metaforikus kifejezőképességig minden biztosíthatja.

Az első fázisban akár egyénileg, akár csoportosan lehet dolgozni. A második fázis gyümölcsözőbb, ha egyénileg végzik és később összevetik az eredményeket. Először hagyjuk, hogy ki-ki az egyéniségét hozza felszínre, majd arra kérjük őket, hogy bujjanak bele a másik bőrébe, egy megadott személybe.

Gyakorlat

a/ Találják meg a lehető legtöbb variánsát az alábbi mondatoknak, anekdotáknak, gondolatoknak anélkül, hogy ezeket a szavakat használnák és fokozatosan helyezkedjenek bele különböző előadók stílusába:

1. Ha ilyen erősen fúj, holnap esni fog.
2. Asszonyom, meghalok a szép szeméért.
3. Morális krízisen esik át és segítségemre van szükségem.

4. Könnyekig megnevettetett, amikor az előző előadót utánozta.

5. Ez az igazság: a jók keresztrefeszítik azt, aki rábukkan az igazságra (Nietzsche)

6. Az igazság képtelen megállítani az erőszakot, sőt csak ingerli (Pascal)

7. Ha másoknak megengednénk, amit magunknak megengedünk, az élet elviselhetetlenné válna (Courteline)

8. Amikor I. Ferenc Madame de'Etampes-nál volt, észrevette, hogy Brissac az ágy alá rejtőzött, mert nem volt ideje elmenekülni. Édességet kért, majd egy dobozt bedobott az ágy alá: „Nesze, Brissac, mindenkinek élni kell (des Réaux)

9. A Crasse megyei kapucinusok elcsíptek egy fickót, aki gyümölcsöket dézsmálta. A rendfőnök elé vezették, aki így szólt: „Ha már ilyen semmirekellő vagy, légy kapucinus!” (des Réaux)

10. Egy spanyol faluban akasztásra ítélték egy szabót. A lakosok fölkeresték a bírót: „Ez nagyon kellemetlen, mert így szívből nélkül maradnánk. Ha valakit fel akar akasztani, van két bognárunk. Válassza ki az egyiket, egy még mindig marad a faluban. (des Réaux) stb.

b/ Írjanak le egy metszetet vagy egy festményt annyi módon, amennyire képesek.

6. Folytatása következik

E gyakorlat során egyaránt fejlődik a fantázia és tudatosul az intellektuális gondolkodás különbözősége. A csoportvezető elkezd egy történetet, bemutatja a főhőst, nagy vonásokban fölvezet a körülményeket, a mellékszereplőket, aztán hőstét egy kétértelmű vagy váratlan helyzetbe helyezi. Ekkor adja át a szót valakinek, akinek meg kell oldania a helyzetet, majd neki is új helyzetet kell teremtenie, a szót átveszi egy harmadik és így tovább... Az utolsó mesélőnek egyensúlyt kell teremtenie. Egy-egy mesélő két-három percig beszéljen.

Fontos, hogy véletlenül kerüljenek sorra, ne készülhessenek fel.

Kétszer-háromszor is újakezdhetjük vagy kiscsoportokban végezhetjük.

Gyakorlat

Fejtsék ki csoportosan az alábbi töredékes történeteket:

1. Picolette aranyos kislány, aki szüleivel egy nagy bérházban lakik vidéken. Nyolc éves, nagyon szorgalmas és igen komoly. Minden reggel elmegy az iskolába. Édesanyja, aki a mosogatással van elfoglalva, odakiált neki: „Picolette, itt az indulás ideje” — „Igen, mama, kész vagyok” — „Megmostad a kezed?” — „Igen, mama” — „Begomboltad a kabátod?” — „Igen, mama” — „Nos, viszlát!” — „Viszlát!” — mondja Picolette, kinyitja az ajtót, beszáll a liftbe, a kapu előtt kis barátjánőjével találkozik, mint minden reggel.

Ma reggel azonban Dominique nem vár rá. „Ejnye, gondolja Picolette, nem volt türelme megvárni, vagy talán náthás” És ugrálva megindul. A sarkon még ott van fölrajzolva az ugróiskola, amivel az este játszott, most is a szabályik szerint kezd ugrálni. De amikor az utolsó kockába kellene beleugrania, észreveszi, hogy hatalmas nyílás tátong a helyén...

7. Cselekménybonyolítás avagy a dramaturg

Az előző gyakorlat a képzeletre is improvizációra épült, ez logikát és gondolkodást követel. Itt is cselek-

ménysort kell alkotni, de határozott végcél ismeretében és tökéletesen koherens kifejtést realizálva.

A keret a következő lehetne: egy színházra jongó megérkezik a színházba és végignézi az első felvonást. De nagyon meleg van, rosszul lesz, az orvosi szobában ápolják. Csak az utolsó felvonásra ül vissza a nézőtérre. Aztán hazamegy és a szereplők névsorát nézegetve megpróbálja rekonstruálni, mi történhetett az első és utolsó felvonás között. És észreveszi, hogy számtalan megoldás lehetséges.

A forgatókönyveket készítsük csoportosan! Koherensnek kell lenniük, a feltüntetett szereplőknek ügyesen kell beleilleszkedniük a cselekménybe, jellemüket, érzelmeiket félreérthetetlenül meg kell fogalmazni, és az érdeklődést állandóan fenn kell tartani vagyis minden jelenetnek a cselekményhez kell illeszkednie, új, feszültségteremtő helyzetet hordoznia.

Ez a gyakorlat különösen diákok számára érdekes. Irányító beosztásúak számára is alapvető, hiszen a kiindulási pont és a végcél között számtalan út lehetséges, s ezek felfedezéséhez képzelőerőre van szükségük.

Az alapvető struktúrát vázoltuk föl, üdvös volna megtalálni minden esetben a grafikai sémát is.

Gyakorlat

Készítsünk forgatókönyvet az alább megadott adatokból.

1. Első jelenet — 1900-as díszletek. Heves házastársi vita, a férj felhánytorgatja feleségének, könnyelmű és pazarló magatartását.

Utolsó jelenet — A férj térdénállva kér bocsánatot feleségétől, összeölelkeznek.

Szereplők: férj, feleség, a feleség nagynénje, közjegyző, egy alhadnagy, szobalány, mellékszereplő.

2. Első jelenet — A király a tanácsülés kellős közepén letartóztatja két miniszterét és árulással vádolja őket.

Utolsó jelenet — A király száműzetésben meghal miután fiát megeskette, hogy bosszút áll és visszaserzi királyságát.

Szereplők: király, herceg, gróf, püspök, királyné, hírnök, szerzetes, trónörökös, Anna hercegnő.

3. Első jelenet — Az öreg rövidárusnőt a boltja mögötti kis fülkében meggyilkolva találják. Senki sem érti, mi lehetett az indítók, hiszen visszavonultan, vagyonatlanul, szegényesen élt.

Utolsó jelenet: A rendőrség épp akkor érkezik, amikor egy feddhetetlennek ismert öregúr besettenkedik a fülkébe. Letartóztatják s ő mindent bevall.

Szereplők: rendőrfelügyelő, házfelügyelő, orvos, egy távol élő unokaöccs, egy kislány, az öregúr, egy spanyol menekült, egy vásárló.

8. Reagálás

Amikor váratlan vagy rendkívüli esemény történik, a tanúk, résztvevők vagy felelősök reagálást az alábbiak határozzák meg:

- magyarázórendszerük
- elhárító vagy azonosulási rendszerük
- alávetettségük a társadalmi rendszernek (törvények, erkölcsi tradíciók)
- azonosulási képességük a szóbanforgó alanyokkal

Számtalan magatartási lehetőség származik ebből, s egyik sem objektív. Hasonló jelenséggel már találkozunk más gyakorlatok kapcsán: ugyanaz a cselekedet nem ugyanazt váltja ki; ugyanaz az ok más hatást gyakorol. Az események hasonlatosak azokhoz a szobrokhoz, amelyeket reflektorfényben forgatunk s váltakozva mu-

tatkoznak ridegnek, kedvesnek, megvetőnek, fintorgónak, kifejezéstelennek...

Hogy elsa-játítsuk a sa-ját interpretációs rendszerünk szubjektívizmusa iránti gyanakvást, az alábbi gyakorlatok törökedjünk egy általános magyarázórendszer kialakítására, amely az okok összességét tartalmazhatja.

Azután önkényesen emeljünk ki egyetlen okot és kíséreljük meg annak a szemével megvizsgálni, akire a felelősséget hárítjuk.

Végezetül helyezkedjünk valamelyik tanú álláspontjára, kora, neme, körülményei, foglalkozása, egészségi állapota sa-ját látásmódját fogja indokolni. Még közmondásokat vagy közhelyeket is találhatunk, amelyek alátámasztják a magyarázatot.

Gyakorlat

A 35 éves X-né meg akarta mérgezni a férjét, aki életben maradt, de nyomorék lett. Az asszonyt bíróság elé idézték.

Egy postai tisztviselő felpofozott egy ügyfelet, amiért az panaszkodott a hosszú várakozási idő miatt.

Egy autó fellökött egy 8 éves fiút, amikor átment az utcán. Lehet, hogy örökre béna marad.

Egy ötödikes tanuló súlyosan és durván megsérti zetanárát, egy öreg hölgyet: „Soha annyit nem unatkoztam, mint ezeken az órákon. Elvihetnék már a vágóhídra.”

Egy fiatal asszony elhagyja férjét és egy régi kérőjével megszökik.

Egy elhagyott vidéken élő gazdálkodóból kitör az erőszak, és elűzi magától feleségét és gyermekeit.

Egy hétgyerekes családapa a barátnőjével Brazíliába szökik.

Egy ötvenéves, gyermektelen, férjes asszony nyolcadik emeleti lakásból az utcára veti magát.

Egy mezőváros gyárosa jelölteti magát a képviselőválasztáson.

Bármilyen egyéb esemény.

9. Az értékrend

Egyszermind nagyon hasonlóak és nagyon különbözőek vagyunk: hasonlóak, mert közös kulturális és genetikus örökségünk van; és különbözőek, mert életünk sa-játos körülményei sa-játos módon formáltak bennünket.

Elvontan könnyű elfogadni e hasonlóságokat és különbségeket, de igen nehéz fölvezolni elménkben valamilyen „ember-elvet”, mely szerint létezne egy standard, egy elfogadott normává vált modell, amely — anélkül hogy merésznénk bevallani — igencsak hasonló ahhoz, amit magunkról gondolunk. Ezért vetítjük ki sa-játosságainkat környezetünkre miután általánosságra kereszteltük át őket.

Az alábbi gyakorlat lehetővé teszi, hogy magunkat szinte in flagranti érijük. Először közösen elkészítjük az „általános” tulajdonságok minél kimerítőbb listáját (tárgyak, személyek, intézmények vonatkozásában) Vigyázzunk, hogy egyik tulajdonság se kerüljön privilegiált helyzetbe, ne hierechizáljunk.

Ez után a csoport minden tagja értékeli a tulajdonságokat mondjuk 0-tól 10-ig terjedő számsorral.

A harmadik fázisban közösen megvitatjuk az eredményt: mindenki megindokolja választását és igyekszik megérteni a csoport nyújtotta szempontok sokféleségét.

Gyakorlat

Milyen tulajdonságokat vár el

— férjétől v. feleségétől, munkahelyétől, az iskolától, ahová gyermekeit beiratná, barátaitól, orvosától, egy

mosógéptől, attól a várostól, ahol lakni szeretne, a következő nyaralástól, bármilyen tárgytól.

Mit vár el egy férjtől?

	részvevők		
	A	B	C stb
legyen gyöngéd	5	5	9
legyen csinos	7	1	3
legyen intelligens	4	3	3
legyen energikus	5	2	1
legyen jó szexuális partner	9	3	5
jól szituált legyen	3	7	5
legyen figyelmes a gyerekekhez	6	2	8

10. Mások bőrében

Az emberiség haladásának és a felfedezéseknek gátat vet, hogy be vagyunk zárva önmagunkba, és nem motivál bennünket semmi olyan irányba, ami nem érint közvetlenül vagy ami csak hosszabb idő múlva fog érinteni vagy amiről nem érezzük, hogy ránk is vonatkozik.

A csoport minden tagja mintegy tíz percen át mondja el hangosan — szabadon improvizálva — mit érez, amikor bebújik egy kölcsönvett személyiség bőrébe és megpróbálja belülről átélni új helyzetének körülménye-

Gesztesy Zsuzsa

Lengyel „import” pedagógia adaptálása a szentlőrinci művészeti nevelés programjába

Gáspár László szentlőrinci iskolakísérletében helye volt a komplex művészeti nevelésnek is. Ezen belül a drámapedagógiának. Nem felejttem, valamikor a 70-es évek közepén itt láttam Csalog Judit egy magyaróráját. Jézus szenvedéstörténetét dolgozta fel dramatikus módszerrel. Erre gondoltam, ahogy olvastam Gesztesy Zsuzsa fenti című írását az Altern füzetek egyikében, a Világképekben.

A lengyel kollégák csaknem úgy dolgozhattak, mint Csalog Judit és kollégái. Pedagógiai szándékukat illetően mindenképp, eszközeikben másként. A lengyelek a vizuális művészetre építenek, s felhasználják a dramatikus megoldásokat is. A drámapedagógia fordítva cselekszik.

Az alábbiakban közöljük a szerző dolgozatát, bízva abban, hogy megihletti kollégáinkat.

Rövidítettük a lengyel csoport ismertetését, és az általa közölték-nél kevesebb példát adunk, néhányu.i. a drámapedagógusok számára már ismerősnek tetszik.

A szentlőrinci nevelési rendszerben a művészeti nevelés egyrészt komplex tantárgyak keretei között valósul meg — mind az alsó, mind a felső tagozatban. E tantárgyak művelődési anyaga képzőművészeti, irodalmi, színházi, zenei és történelmi ismereteket foglal magába: nem egymástól elkülönítetten vagy egymás után, hanem „nagy kérdések” köré rendezve és egymásra vonatkoztatva. Az alacsonyabb osztályokban a kifejező készségek fejlesztését, a kreativitást, az alapvető technikák megtanítását tekintjük feladatunknak. A 6. osztálytól a tananyag történeti szempontok szerint rendeződik, de egyenetlenül: nagy lépésekben, vázlatosan követ bizonyos fejlődésvonalakat, majd egy-egy csomópont-

it. Ez a gyakorlat nagyon kockázatos lehet, csak koherens és érzelmileg kiegyensúlyozott csoportban végezhető!

Gyakorlat

1. Képzeld el, hogy ön saját „ügyfele”. (tanár — tanítvány; beteg — orvos; eladó — vevő; tolvaj — rendőr stb.)

2. Képzeld el, hogy fajikisebbségből származó dolgozó.

3. Képzeld el, hogy egy vállalat igen rámenős vezetője.

4. Más korosztályba képzelje magát pl. nyugdíj előtt áll.

5. Képzeld el, hogy politikai foglya egy fasiszta csoportnak.

6. Képzeld el, hogy indián paraszt.

7. Képzeld el, hogy három éves gyerek.

8. Képzeld el, hogy halálra van ítélve.

9. Képzeld el, hogy már csak két éve van hátra.

10. Képzeld el, hogy a másik nemhez tartozik.

11. Képzeld el, hogy ön a saját fia (lánya) és az ő szemével lát.

12. Képzeld el bármilyen más találó helyzetet.

nál kitekintésre, előre- és hátrapillantásra van alkalom. Ezzel a szerkesztéssel tudjuk megakadályozni a tananyag szétesését, oldani a lineáris felépítés merevségeit. A feldolgozás tevékenységcentrikus: az alkotói aktivitást, az önkifejezést helyezi előtérbe.

Tantárgynak tekinthető-e egyáltalán a művészet, melyet az ismeretközvetítő és ismeretelsajátító aktusok határoznak meg, vagy a nevelés sajátos területéről van szó? Az ellentmondás feloldható bizonyos szemléletmód, feldolgozási szisztéma és munkamódszerek együttes alkalmazásával. A lényegyet a következőkben foglalnám össze: a művészet tantárgyat csak művelődési anyagát tekintve tartjuk tantárgynak, valójában